

Ю. Ю. Ляшко

НОВА ЗНАХІДКА СКІФСЬКОГО МЕЧА ІЗ ОКОЛИЦЬ МОТРОНИНСЬКОГО ГОРОДИЩА

Статтю присвячено публікації залізного скіфського меча, який нещодавно був знайдений на околиці Мотронинського городища скіфського часу.

Ключові слова: скіфська доба, меч, Мотронинське городище, басейн р. Тясмин.

Навесні 2023 р. у 2 км на південний захід від відомого Мотронинського городища скіфського часу (басейн р. Тясмин, Черкащина) випадково був знайдений залізний скіфський меч.

Місце знахідки оглянув автор публікації. Це рівнинне плато з невеликими пониженнями біля дороги на Грушківку і Кам'янку. Неподалік знаходиться курганний могильник, досліджений 2018 р. експедицією під керівництвом О. Д. Могилова (Могилов та ін. 2020).

Меч виявлений на глибині 0,5 м від сучасної поверхні, у лісовому суглинку. Культурний шар тут не простежується, проте на південь від місця знахідки є залишки оборонних споруд у вигляді земляного валу з ровом, який перекриває відроги плато із сторони Грушківки. Біля цього валу 2019 р. був знайдений бронзовий тригранний наконечник стріли з шипом, який за класифікацією А. І. Мелюкової належить до I типу, I групи, III відділу (Мелюкова 1964, с. 28).

За останні роки в цьому районі урочища Холодний Яр також випадково було знайдено декілька мечів і кинджалів VII—V ст. до н. е. (Ляшко 2019, с. 345—347, рис. 2—4).

Знахідка 2023 р. становить особливий інтерес, оскільки це перший зразок скіфського меча такого типу з околиць Мотронинського городища.

Меч має просте антенне навершя і метеликоподібне перехрестя, тобто за згаданою вище

© Ю. Ю. ЛЯШКО, 2023

класифікацією А. І. Мелюкової, належить до клинкової зброї II відділу 2 типу, яка була поширена в VI — першій половині V ст. до н. е. (Мелюкова 1964, с. 54—55).

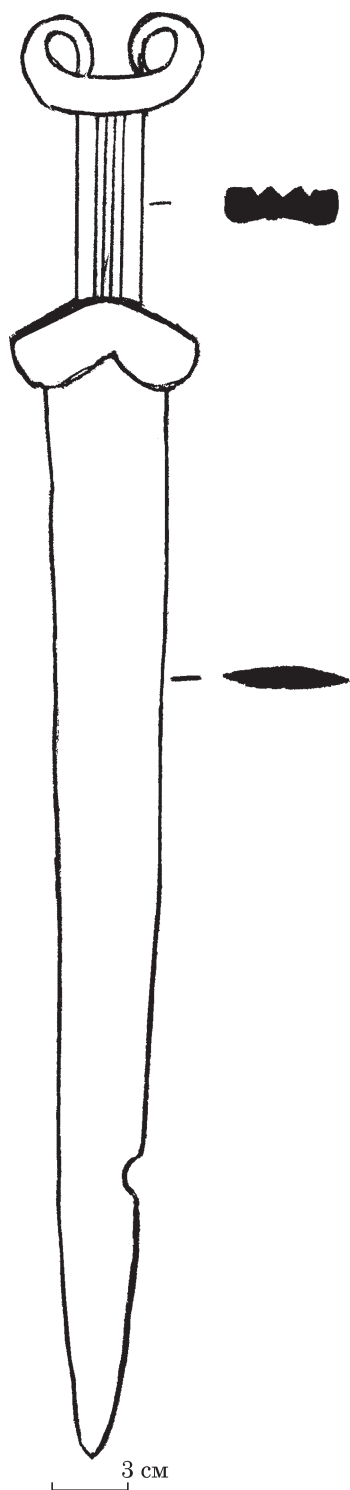
Меч завдовжки 61,3 см, дволезовий, з клинком, що звужується в останній третині довжини. Відрізняється гарним станом збереження (рисунок). Його маса 650 гр. Ширина перехрестя 7,8 см, навершя — 7,5 см. Прямокутне брусковидне в перетині руків'я має розміри, см: довжина 8,3, ширина 2,8. З обох сторін руків'я, по центру згори до низу має заглиблення у вигляді двох повздовжніх ліній, які з одного боку виділені досить сильно, а з іншого слабо. Загальна довжина рукояті меча становить 15,3 см. Довжина клинка 46 см, ширина лева біля перехрестя 5,5 см, у середній частині 4,4 см, лезо в розрізі має лінзоподібну форму без виділеної лінії жорсткості.

Клинок меча разом із руків'ям виготовлений із однієї залізної смужки. Навершя та перехрестя з'єднані методом проковки. Від довгого перебування в землі перехрестя меча з однієї зі сторін розійшлося і видно форму розширення клинка в місці переходу у руків'я.

Клинкова зброя з простим антенним навершям і різного типу перехрестям, зокрема метеликоподібним, відома як в північнопричорноморському Степу, так і в українському Лісостепу. Варто підкреслити, що вона не набула такої популярності, як мечі та кинджали з навершям у вигляді кігтя хижого птаха.

Мечі і кинджали з простим антенним навершям і метеликоподібним перехрестям поширені від середини VI ст. до н. е. (Топал 2021, с. 223), але найхарактернішими стають у V ст. до н. е.

Наведемо декілька прикладів такої зброї. Більш чи менш близькі за формою рукояті та

Меч, знайдений біля Мотронинського городища, 2023

Клинка мечі, ймовірно, випадкові знахідки в Дніпровському Правобережжі, походять із зібрання Національного музею історії України (Мелюкова 1964, табл. 20: 1; Діденко, Шелехань 2017, с. 273, рис. 1: 6). Але, безумовно, більше значення мають декілька мечів із непограбованих поховальних комплексів. Серед них — екземпляр із поховання у кургані 5 біля с. Велика Гомольша на Харківщині (басейн

Сіверського Дінці), вістря стріл із якого датовані першою половиною V ст. до н. е. (Гречко 2010, с. 77, 244, рис. 97: 12—26), а також мечі зі скіфських могил Криму: кургану біля роз'їзду Сторожевий, в центральній частині півострова (Колотухин 2000, с. 111, рис. 31), поховання 1, кургану 8 біля с. Переполькіно та поховання 3 у кургані поблизу с. Черноземне в північній частині півострова (Колтухов 2012, с. 131, рис. 22, 2; с. 133, рис. 24: 13—17). Дата цих поховань — V ст. до н. е., можливо його перша половина. Таким чином, є підстави відносити меч, знайдений біля Мотронинського городища, до V ст. до н. е.

Найвірогідніше, меч був загублений під час військової сутички на ближніх підступах до Мотронинського городища. Це укріплене поселення було регіональним політичним й економічним центром осілих племен басейну р. Тясмин — південної частини Дніпровського Правобережного Лісостепу (Бессонова, Скорый 2001), привабливим об'єктом експлуатації степових кочовиків, які хвилями насувались на північ із причорноморського Степу.

ЛІТЕРАТУРА

- Бессонова, С. С., Скорый, С. А. 2001. *Мотронинское городище скифской эпохи (по материалам раскопок 1988—1996 гг.)*. Киев; Краков: ИА НАН Украины; Институт археологии Ягеллонского университета.
- Гречко, Д. С. 2010. *Населення скіфського часу на Сіверському Дінці*. Київ: ІА НАН України.
- Діденко, С. В., Шелехань, О. В. 2017. Мечі та кинджали періоду скіфської класики у зібранні Національного музею історії України. *Археологія і давня історія України*, 2 (23), с. 271-278.
- Колотухин, В. А. 2000. *Киммерийцы и скифы Степного Крыма*. Симферополь: Сонат.
- Колтухов, С. Г. 2012. *Скифы Крымского Приславия в VII—IV вв. до н. э.* Симферополь: Феникс.
- Ляшко, Ю. Ю. 2019. Зброя раннього залізного віку із колекції Кам'янського історичного музею. *Археологія і давня історія України*, 2 (31), с. 345-349.
- Мелюкова, А. И. 1964. *Вооружение скифов*. Свод археологических источников, Д 1-4. Москва: Наука.
- Могилев, О., Руденко, С., Панченко, К., Ляшко, Ю. 2020. Роботи на Мотронинському городищі. *Археологічні дослідження в Україні у 2018 р.*, с. 241-243.
- Топал, Д. 2021. *Акинак на западе скифского мира*. Кишинэу: Muzeul Național de istorie a Moldovei.

REFERENCES

- Bessonova, S. S., Skoryi, S. A. 2001. *Motroninskoe gorodishche skifskoi epokhi (po materialam raskopok 1988—1996 gg.)*. Kyiv; Krakov: IA NAN Ukrainy; Institut arkheologii Jagellonskogo universiteta.
- Hrechko, D. S. 2010. *Naselenia skifskoho chasu na Siverskomu Dintsi*. Kyiv: IA NAN Ukrainy.
- Didenko, S. V., Shelekhhan, O. V. 2017. Mечи ta kyndzhaly periodu skifskoi klasyky u zibranni Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 2 (23), s. 271-278.
- Kolotukhin, V. A. 2000. *Kimmeriitsy i skify Stepnogo Kryma*. Simferopol: Sonat.
- Koltukhov, S. G. 2012. *Skify Krymskogo Prisivashia v VII—IV vv. do n. e.* Simferopol: Feniks.

Liashko, Yu. Yu. 2019. Zbroia rannoho zaliznoho viku iz koleksii Kam'ianskoho istorychnoho muzeiu. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 2 (31), s. 345-349.

Meliukova, A. I. 1964. *Vooruzhenie skifov*. Svod arkhеologicheskikh istochnikov, D 1-4. Moscow: Nauka.

Mohylov, O., Rudenko, S., Panchenko, K., Liashko, Yu. 2020. Roboty na Motronynskomu horodyshchi. *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini u 2018 r.*, s. 241-243.

Topal, D. 2021. *Akinak na zapade skifskogo mira*. Kishineu: Muzeul Național de istorie a Moldovei.

Yu. Yu. Lyashko

NEW FIND OF THE SCYTHIAN SWORD NEAR MOTRONYNSKE HILLFORT

In spring 2023 two kilometers south-west of the well-known Motronynske hillfort of Scythian Age on a flat plateau the iron Scythian sword was found out by chance on a little depth. In the Steppe and Forest-Steppe of North Pontic region swords and daggers of this type date to the second half of 6th—5th cc. BC (rather by the first half of the latter century). Near Motronynske hillfort a few finds of Scythian swords and daggers are known but swords of similar type have not occurred before.

The site was examined by the author. It is a flat plateau with small depressions, located near the road to Hruskivka and Kamianka villages. Nearby the kurgan burial ground was located, investigated in 2018 by an expedition headed by O. D. Mohylov.

The sword was found at a depth of 0.5 m from the modern surface, in forest loam. No cultural layer can be traced here

but to the south of the site there are remains of defensive structures in the form of an earthen rampart with a moat that covers the plateau spurs from the side of Hruskivka. Near this rampart in 2019, a bronze triangular arrowhead with a spike was found, which according to A. I. Meliukova's classification belongs to type 1, group 1, division III.

In recent years several more swords and daggers of the 7th—5th centuries BC have been accidentally found in this area of the Kholodnyi Yar tract. This sword has a simple antenna-shaped pommel and butterfly-shaped cross-bar, *i. e.*, according to the well-known classification of A. I. Meliukova, it belongs to the edged weapons of the II department of the 2nd type, which was widespread in the 6th — first half of the 5th century BC. The sword is 61.3 cm long, double-bladed, with a blade tapering in the last third of its length, well preserved. It weighs 650 grams. Finds of the edged weapons of infighting near the largest settlement of the Scythian Age in the Tyasmin-river-basin, presumably, are the evidence of a military collision of its inhabitants with the representatives of the nomadic world of Steppe.

Keywords: Scythian Age, sword, Motronynske hillfort, Tyasmin basin.

Одержано 25.04.2023

ЛЯШКО Юрій Юрійович, завідуючий історичним музеєм Кам'янського державного історико-культурного заповідника, Кам'янка, Україна.

LYASHKO Yuriy Yu., Head of the Historical Museum of the Kamyanka State Historical and Cultural Reserve, Kamyanka, Ukraine.

ORCID: 0000-0002-9413-3036,
e-mail: pitim1968@ukr.net.